

APASÁG: A FÉRFIAK GYERMEKVÁLLALÁSA ÉS CSALÁDI SZEREPEI

MAKAY ZSUZSANNA – SPÉDER ZSOLT

FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSOK

- » A férfiak teljes termékenységi arányszáma 2016-ban 1,36 (becsült adat), a 25 éves és idősebb férfi népesség átlagos gyermekszáma pedig 1,43 volt.
- » A 20 és 29 év közötti férfiak 90%-a, a 40 és 49 év közötti férfiak negyede gyermektelen.
- » 2016-ban a születések 45%-ánál 35 évesek vagy idősebbek voltak az apák. Az idősebb korban, 45 éves kor után való gyermekvállalás valamelyest nőtt az utóbbi 16 évben, de csak a gyermekek 5%-a születik ilyen életkorú apától. Az 50 éves kor utáni gyermekvállalás a férfiak körében továbbra is igen ritka.
- » A hivatalosan ismeretlen apától született gyermekek aránya csökkent az ezredforduló óta, noha ez alatt az időszak alatt a házasságon kívüli születések aránya 29%-ról 47%-ra emelkedett. 2000-ben a gyermekek 14%-ának, 2016-ban pedig 11%-ának születésekor nem volt hivatalosan ismert az apja, ami közel 10 ezer gyermeket jelentett.
- » Azokban az esetekben, amikor a gyermek születésekor nem jegyzik be az apát, az anyák jellemzően hajadonok, fiatalok és igen alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek. 2016-ban 70%-uk legfeljebb az általános iskola 8 osztályát fejezte be. Ugyanakkor 15%-uk rendelkezett érettségivel vagy felsőfokú diplomával. A jelenség mögött igen eltérő élethelyzetek állnak.
- » A férfiak és a nők iskolai végzettség szerinti gyermekszáma lényegesen eltér. Az eltérés a legalacsonyabb végzettségűek körében a legnagyobb: míg 100 alacsony végzettségű 25 év feletti nőre 211, addig 100 férfira 169 gyermek jut. A legalacsonyabb gyermekszámmal az érettségizett férfiak rendelkeznek: 100 csak érettségivel rendelkező férfira 121 gyermek jutott 2016-ban.
- » A 35 és 44 év közötti férfiak körében a legfeljebb általános iskolát végzettek esetében kimagaslóan magas a gyermektelenség: minden második férfi gyermektelen, míg ez az arány 25% körüli a magasabb végzettséggel rendelkezők körében.
- » A férfiktól a társadalom továbbra is egyöntetűen elvárja a „hagyományos”, vagyis a család számára az anyagi biztonságot megteremtő, „kenyérkereső” apai szerepet. A társadalom több mint fele azonban a csa-

lád életében aktívan résztvevő, gyermekeivel törődő apai szerep betöltését is elvárja tőlük. Összességében a népesség kétötöde mindkét szerepet fontosnak tartja, és így kettős elvárást fogalmaz meg a férfiak családi szerepeit illetően.

» A háztartási munkák közül kevés hárul egyedül a férfiakra, a feladatok döntő többségét a nők végzik. Ám nem elhanyagolható azon gyermektelen párok aránya sem, ahol a feladatok nagy részét, mintegy 40%-át a férfiak és a nők közösen végzik el. A gyermeket nevelő párok esetében kevésbé egyenlő otthoni munkamegosztás figyelhető meg

azok körében is, ahol mindkét fél folytat keresőtevékenységet.

» A gyermekek életkorával nő annak az esélye, hogy szüleik párkapcsolata felbomlik, és apjukkal nem egy háztartásban nevelkednek.

» Az apjuktól külön élő 19 év alatti gyermekek több mint fele hetente találkozik apjával, és rendszeresen ott is alszik nála. 9%-uk azonban sosem találkozik vele. A különválás óta eltelt idő, valamint az apa lakhelyének közelsége számottevően befolyásolja a találkozások gyakoriságát.

BEVEZETÉS

A demográfiai, termékenységi elemzések szinte kizárólag a nőkre koncentrálnak, aminek elsősorban gyakorlati okai vannak: a nők hozzák világra a gyermekeket, ezért az ő családi és demográfiai ismérveikről (életkoruk, gyermekeik száma, hivatalos családi állapotuk stb.) vannak megbízható információk a gyermek születésekor. Az apákról ezzel szemben sokszor nem rendelkezünk elegendő információval; 2016-ban, akárcsak 1990-ben például a Magyarországon született gyermekek mintegy 11%-a esetében semmilyen információ sem lett bejegyezve az apáról a gyermek anyakönyvezésekor. Emiatt a férfiak tekintetében sokkal több az akadálya a klasszikus demográfiai, termékenységi mutatók kiszámításának.

Az utóbbi időben a demográfia mégis egyre behatóbban kezdett el foglalkozni a férfiak gyermekvállalásával és az apai szerepek változásával. Ennek részben az az oka, hogy a párkapcsolatok nagyobb bomlékonysága következtében egyre gyakrabban válnak ketté a női és férfi életutak, és a nők termékenységének elemzése egyre kevésbé ad hiteles képet az apák gyermekvállalásáról (noha a kettő sosem fedte egymást teljes egészében). Növekedett azon nők és férfiak száma, akik életük folyamán egymást követően több párkapcsolatban élnek, és a partnerek, párkapcsolatok száma erőteljesen eltérhet a két nem körében, így gyermekszámuk is különbözik egymástól. Fontos hangsúlyozni azt is, hogy a gyermekvállalási döntés ideális esetben nemcsak a nő, hanem a férfi döntése is egy párkapcsolatban, ami szintén indokolttá teszi, hogy a férfiak gyermekvállalását is elemezzük.

A társadalmi nemek kutatása évtizedek óta joggal hangsúlyozza, hogy az élet különböző aspektusait, így a munkavállalás jellemzőit, a szerepeket, ezen belül a családi szerepeket a nők perspektíváján keresztül fontos megvizsgálni. A munkavállaló nők szerepkonflik-

tusai folyamatosan jelen vannak a tudományos elemzésekben, így a demográfiában is. Közismert az is, hogy az egyszülős családban élés különösen sokféle kockázattal jár a gyermeket nevelő anyára és a nevelkedő gyermekre nézve, legyen szó akár a szegénységi kockázatról, akár a gyermekek szociális és szellemi fejlődéséről, viselkedéséről. Mindeközben, a családi viszonyokat tekintve, a demográfiában kevesebb figyelmet szenteltek a férfiaknak. De vajon – a példánál maradva – mit jelent mindez a különélő apa számára? Bizonyosak lehetünk abban, hogy a demográfiai változások a férfiak társadalmi szerepeit sem hagyják érintetlenül. Emiatt egyre sürgetőbb a férfiak családi szerepeinek bemutatása, értelmezése.

Terjedelmi és elemzési szempontok miatt szükségszerűen korlátozott célokat tűztünk ki. Egyrészt arra vállalkozunk, hogy demográfiai aspektusból bemutassuk az apává válás, a férfiak termékenységének néhány jellemzőjét, beleértve azokat a születéseket is, amikor a gyermek világrajövelekor hivatalosan nem ismert az apa. Másrészt bemutatjuk a hazai családi férfiszerepek egy-egy kiválasztott elemét. Képet adunk az apákkal szemben támasztott elvárásokról, majd az apai gyakorlatokat illetően két aspektusra koncentrálnunk: a párkapcsolatban élő apák esetében a háztartáson belüli munkamegosztást vizsgáljuk, a gyermeküktől külön élő apák körében pedig a gyermekkel kapcsolatos viszony áll bemutatásunk homlokterében.

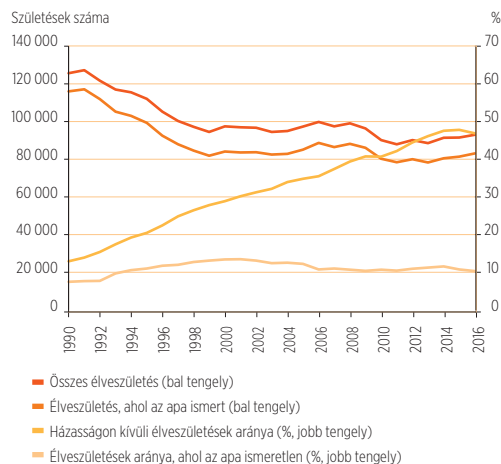
Jelen kötet számos fejezete foglalkozik a férfiakkal is, legyen szó tervezett gyermekszámukról (Gyermekvállalás c. fejezet), a gyermekvállalási korban lévő férfiak foglalkoztatásáról (Családtámogatás, női munkavállalás c. fejezet), vagy párkapcsolati magatartásukról (Párkapcsolat, házasságkötés c. fejezet). Ezekre a továbbiakban nem utalunk minden esetben; a megfelelő fejezetek további információval szolgálnak az egyes témákkal kapcsolatban.

A FÉRFIAK TERMÉKENYSÉGE

A Gyermekvállalás című fejezet részletesen foglalkozott a hazai termékenységi tendenciákkal. Ezek egyik fontos eleme, hogy noha a gyermekek több mint fele (2016-ban 53%-a) házasságba születik, a gyermekek másik felét házasságot nem kötött szülők vállalják. Míg a házasságon belül született gyermekek szüleinek automatikusan a házastársakat tekintik, addig a házasságon kívül született gyermekek apjának apai elismerő nyilatkozatot kell tennie az apai jogállás keletkezéséhez.¹ Ezt a férfi a várandósság ideje alatt vagy később is bármikor megteheti; a teljes hatályú nyilatkozattal keletkeznek szülői jogai és kötelességei. Amennyiben az apaság nincsen megállapítva a gyermek születésekor, anyakönyvezésekor az apa adatai nem kerülnek rögzítésre: az *apa hivatalosan ismeretlen*^F a gyermek világrajövelekor,² még akkor is, ha az anya esetleg tisztában van az apa személyével, vagy akár az apa is tud a gyermeke születéséről. A férfiak termékenységi mutatóinak kiszámításához elengedhetetlen megismernünk ezen ismeretlen apák számának alakulását.

A rendszerváltáskor a gyermekek mintegy 8%-a született hivatalosan ismeretlen apától, majd 1992-ben ez az arány növekedésnek indult, és 2000-ben érte el eddigi csúcspontját, mintegy 14%-os értékkel (1. ábra). 2016-ban a gyermekek 10,6%-ának nem volt hivatalosan ismert az apja a születésekor. Ez az érték összességében csak 3 százalékponttal magasabb a 26 évvel korábbinál, pedig ez idő alatt 14%-ról közel 50%-ra nőtt a házasságon kívül született gyermekek aránya. A házasságon kívül született gyermekek döntő többségét tehát apjuk elismeri, vagyis feltehetően stabil élettársi kapcsolaton belül jönnek világra, ám erre vonatkozóan nem rendelkezünk pontosabb adatokkal.

1. ábra. Az éves születések száma; azon éves születések száma, ahol az apa ismert; a házasságon kívüli éves születések aránya és azon éves születések aránya, ahol az apa hivatalosan nem ismert, 1990–2016

Forrás: KSH, Demográfiai évkönyvek.

A férfiak termékenységének elemzési nehézsége szoros összefüggésben áll az apákra vonatkozó adathiánnyal. A férfiakra számolt termékenységi mutatók az ismeretlen apákat az összes férfi népességbe (kockázati népesség) beleszámolják, de nem veszik figyelembe őket a gyermeket vállalók között. Az éves születések számát tehát kevesebb férfinak tulajdonítják, mint amennyien a valóságban gyermeket vállalnak: azon férfiak, akik vállaltak gyermeket, de nem szerepelnek a statisztikában, a gyermeket nem vállalók számát növelik. Így torzul például az apák kormegoszlása, a *korspecifikus termékenységi arányszám*^F és a belőle számított *teljes termékenységi arányszám (TTA)*^F is. Azon férfiak, akik apává váltak, de adataik hiányoznak, úgy szerepelnek a statisztikában, mint akik nem vállaltak gyermeket az adott évben. A meglévő, hivatalos adatok alapján számított (tehát a hiányzó férfiak adatait figyelmen kívül hagyó) teljes férfi termékenységi

¹ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, 4:98. §.

² A jogszabály így fogalmaz: „Ha nincs olyan személy, akit a gyermek apjának kell tekinteni...” (2013. évi V. tv. 4:150. §).

arányszám így csak 1,2 volt 2016-ban, míg a korrigált mutató 1,36 (a nők ugyanebben az évben 1,46 volt).

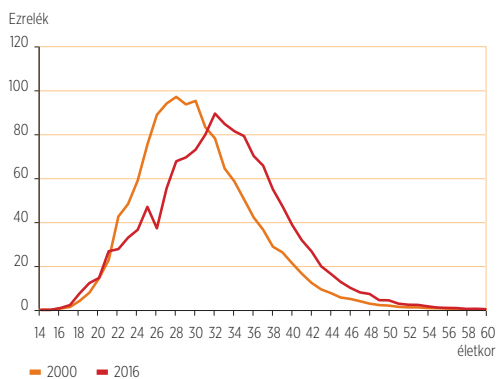
Ennek a nehézségnek a kiküszöbölésére, vagyis ahhoz, hogy pontosan fel tudjuk rajzolni a gyermeket vállaló apák kormegoszlását, és ki tudjuk számolni termékenységi arányszámukat, egy egyszerű módszerrel pótoltuk az adatokat azon születések esetében, ahol nincsen információnk az apa életkorára vonatkozóan. Először megnéztük, hogy azon nők esetében, akiknél van információnk az apára vonatkozóan, mekkora az átlagos életkorbeli különbség köztük és gyermekeik apja között a nők életkora és iskolai végzettsége szerint. Majd a hiányzó adatok esetében ezt az átlagos különbséget minden egyes női életkorhoz tartozó hiányzó apánál pótoltuk. Az így kiegészített adatokkal fel tudjuk rajzolni a férfiak korrigált korszpecifikus termékenységi arányszámát, és ki tudjuk számolni a korrigált teljes termékenységi arányszámot is.

Az eredmények szerint 2000 és 2016 között a férfiak esetében is későbbre tolódott a gyermekvállalás, és valamelyest nőtt az életkori szórás (2. ábra). 2000-ben a legfőbb gyermekvállalási életkor a 28. életév volt a férfiak esetében, 16 évvel később pedig a 32. életév. A két időszak között erőteljesen csökkent a 30 év alattiak körében a gyermekvállalás. A 26 éves férfiak által vállalt gyermekek száma például a felére esett. 2016-ban ugyanakkor az ezredfordulóhoz képest magasabb a gyermekvállalási kedv 32 éves kortól egészen a gyermekvállalási kor végéig, ami a férfiak döntő többségénél mintegy 50 éves kor körül ér véget. Ez után már nagyon kevés gyermek születik, és ez nem változott az ezredforduló óta.

A korszpecifikus termékenységi arányszámokat összeadva kapjuk meg a teljes termékenységi arányszámot (TTA). A korrigált adatokkal számolva 2000-ben a férfiak tel-

jes termékenységi arányszáma 1,31 volt, ami alig maradt el a nők 1,33-os értékétől. 2016-ban azonban más a helyzet: a férfiakra számolt TTA 1,36, míg a nők ugyanebben az évben 1,49 volt. A különbséget feltehetően a 15 és 50 éves kor közötti férfi többlet magyarázza meg, mely sokkal hangsúlyosabb volt 2016-ban, mint 16 évvel korábban.³

2. ábra. A férfi korszpecifikus termékenységi arányszámok Magyarországon, korrigált adatok, 2000, 2016

Forrás: KSH, Népmozgalmi adatbázis; saját számítás.

Az ismert apák esetében nyomon követhető, hogyan változott az élveszületések megoszlása az apák életkora szerint. 2000-ben az apák 16%-a 25 évnél fiatalabb volt, amikor gyermeke született; 2016-ban azonban már csak feleannyian vállaltak gyermeket ilyen fiatalon (3. ábra). Az ezredfordulón az apák közel kétharmada 25 és 34 éves kor között volt a gyermeke születésekor, és mintegy 20%-uk volt 35 éves vagy idősebb. 2016-ban ezzel szemben a születések 45%-a esetében 35 évesek vagy idősebbek voltak az apák. Az idősebb korban, 45 éves kor után (de jellemzően 50 éves kor előtt) történő gyermekvállalás valamelyest nőtt az utóbbi 16 évben. 2016-ban az apák 5%-a volt ilyen korú a gyermeke születésekor.

³ 2000-ben a 15 és 50 év közöttiek körében a férfiak létszáma 30 920-szal haladta meg a nőké, 2016-ban pedig 79 081-gyel. Tehát a nagyobb létszámú férfiaknak annyi gyermekük született, mint a kisebb létszámú nőknek, akiknek így az egy főre jutó gyermekszámuk magasabb volt abban az évben.

3. ábra. Az élveszületések megoszlása az apák életkora szerint a hivatalosan ismert apák körében, 2000–2016

Forrás: KSH, Népmozgalmi adatbázis; saját számítás.

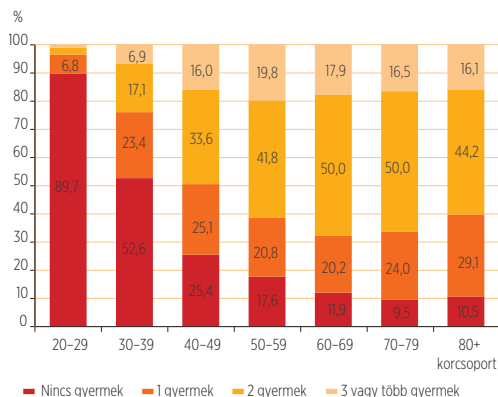
A FÉRFIAK MEGOSZLÁSA GYERMEKSZÁM SZERINT

A 20 év feletti férfiak gyermekszám szerinti megoszlása alapján is látszik a viszonylag késői gyermekvállalási mintázat terjedése. 2016-ban a 20 és 29 év közötti férfiak 90%-ának nem volt még gyermeke (a nők esetében ez 79%), és noha ez az arány az életkor emelkedésével csökken, a 40–49 évesek körében még mindig 25%-ot tesz ki a gyermektelenek aránya (a nőknél ugyanez 14%) (4. ábra). E férfi korosztály negyedének egy gyermeke van, míg harmaduknak kettő, 16%-uknak pedig 3 vagy több. Azonban, ahogy bemutattuk, 45 éves kor után már a férfiak körében is viszonylag ritka a gyermekvállalás, ami kétséges teszi, hogy a 40–49 évesek körében tapasztalható igen nagy arányú gyermektelenség érdemben csökkenhet majd.

A 60 és 80 év közötti korcsoportok gyermekszám szerinti megoszlása nagyon hasonlít egymáshoz: mintegy tizedük gyermektelen, minden második férfi kétgyermekes és mintegy 17% a három- vagy többgyermekesek aránya. Ez alacsonyabb, mint az 50–59 éveseké, akik közül minden ötödiknek három vagy több gyermeke

született. Ugyanakkor az utóbbi csoportban, vagyis a termékenységi életpálya szerint már befejezettek tekinthető életkorban a gyermektelenség is igen magas (17,6%). Összességében a 40–59 éveseket és a 60 év fölöttieket összehasonlítva azt látjuk, hogy a középkorú férfiak körében polarizáltabb a gyermekszám szerinti megoszlás: növekedik mind a gyermektelenek, mind pedig a három- és többgyermekesek részaránya.

4. ábra. A 20 év feletti férfiak megoszlása korcsoportok és gyermekszám szerint, 2016

Forrás: KSH, Népmozgalmi adatbázis; saját számítás.

Az iskolai végzettség érdemben befolyásolja a gyermekszámot. Amennyiben a tanulmányaikat már lezárt, és a leggyakoribb gyermekvállalási korban lévő, 35 és 44 év közötti férfiak gyermekszámát vizsgáljuk iskolai végzettség szerint, megállapítható, hogy a legalacsonyabb végzettségű férfiak (akik legfeljebb az általános iskola 8 évfolyamát végeztek el) a többiekénél sokkal nagyobb arányban gyermektelenek: 55%-uknak nem született (még) gyermeke (5. ábra). Tény, hogy a nagyon alacsony iskolai végzettségű férfiak jellemzően hátrányban vannak a párkapcsolati „piacon”, hiszen a nők előnyben részesítik a legalább velük azonos iskolai végzettségű partnereket; emellett a nagyon alacsony végzettség jellemzően alacsony munkapiaci integ-

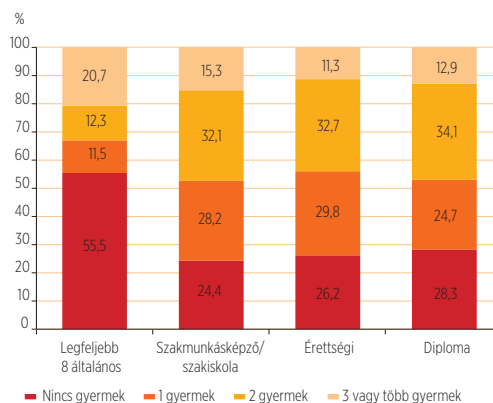
ráltsággal és alacsony keresettel is párosul, ami korlátozhatja a vállalt gyermekek számát. Ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy ezen férfiak körében magasabb a többgyermekesek aránya, vagyis körükben gyermekszám szerint polarizált magatartás figyelhető meg: sokuk gyermektelen, és a három- vagy többgyermekesek közel annyian vannak, mint az egy- vagy kétgyermekesek.

Az alapfokúnál magasabb iskolai végzettségi szintek szerint vannak ugyan eltérések a gyermektelenség mértékében, de ezek nem számottevők: a legnagyobb (de ez esetben is csak mintegy négy százalékpontos) különbség a középiskolát végzett, de érettségit nem szerzett férfiak és a felsőfokú diplomával rendelkezők között figyelhető meg; előbbieknek 24, utóbbiaknak 28%-a gyermektelen. Az iskolai végzettség és a gyermekvállalási életkor tekintetében fontos általános összefüggés, hogy az első gyermek vállalására jellemzően a tanulmányok befejezését és a munkapiacon való elhelyezkedést követően kerül sor. Mivel a magas végzettséggel rendelkezők esetében ez később következik be, később indul és rövidebb időre korlátozódik a gyermekvállalásuk, mint a középvégzettségűeké. Ugyanakkor 35 éves kor után esetükben a legmagasabbak a korszpecifikus termékenységi arányszámok (lásd Gyermekvállalás c. fejezet). Jó okunk van feltételezni tehát, hogy a 35–44 év közötti felsőfokú végzettségűek körében még növekedni fog a gyermekszám, és csökkenni fog a gyermektelenség.

Az iskolai végzettség szerinti átlagos gyermekszámot vizsgálva az is kirajzolódik, hogy a nők és a férfiak iskolázottsága eltérően hat a gyermekvállalásra. Ez főként alacsony végzettség esetén látványos: míg 100, legfeljebb az általános iskola 8 évfolyamát elvégzett 24 év feletti nőnek 211 gyermeke volt 2016-ban, addig az ugyanezen végzettségű férfiaknak csak 169 (6. ábra).

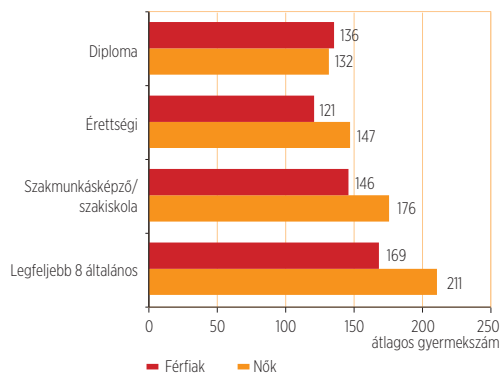
A szakmunkás végzettséggel rendelkezők esetében 100 nőre 176, míg 100 férfira 146 gyermek jut. Az érettségivel rendelkezők (de diplomát nem szerzetek) esetében is magasabb a nők gyermekszáma, és a férfiak körében ezen végzettségűek gyermekszáma a legalacsonyabb, 121. A felsőfokú végzettségűeknél a férfiak átlagos gyermekszáma valamennyivel meghaladja a nőkéét: 136, szemben a nők 132 gyermekével.

5. ábra. A 35 és 44 év közötti férfiak megoszlása a legmagasabb iskolai végzettség és gyermekszám szerint, 2016

Forrás: KSH, Mikrocenzus 2016; saját számítás.

6. ábra. Száz 25 éves és idősebb nőre és férfira jutó gyermekszám iskolai végzettség szerint, 2016

Forrás: KSH, Mikrocenzus 2016; saját számítás.

A HIVATALOSAN NEM ISMERT APÁK GYERMEKEI

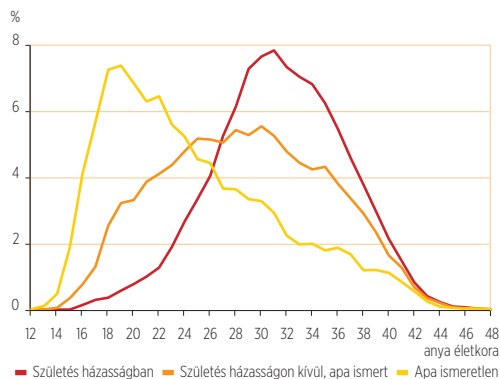
Az élveszületések 11%-a esetében a gyermek apja nem ismert, tehát a gyermek anyakönyvezésekor csak az anyákról rendelkezünk információkkal. Ezeket az anyákat gyermeküket egyedül vállalóknak tekintjük, de hozzá kell tenni, nem tudjuk, hogy emögött milyen élethelyzetek, milyen gyermekvállalási körülmények húzódnak meg. Lehetséges, hogy az apa visszautasítja az apaságot; vagy esetleg nem is tud róla, hogy gyermeke születik, mert nincs szoros kapcsolat az apa és az anya között. Azt sem lehet kizárni, hogy egyes esetekben az anya sem tudja, hogy ki a gyermeke apja. Még az is elképzelhető, hogy a gyermek születésekor az apa még nem tett apasági nyilatkozatot, de ezt nem sokkal később megteszi. Mindezen feltételezésekre vonatkozóan semmilyen adatunk sincs, így csak találgathatunk, hogy milyen tényezők állhatnak a háttérben.

Érdekes képet kapunk, ha megnézzük, hogyan oszlanak meg a különböző születések (házasságban történő; házasságon kívüli, ahol az apa ismert; valamint ahol az apa nem ismert) az anya életkora szerint. Az ismeretlen apától származó születések leg-

nagyobb része a nők 18 és 19 éves korában fordul elő, és az esetek mintegy 80%-ában az anya 30 évnél fiatalabb. A házasságban született gyermekek döntő hányada ezzel szemben az anyák 30–31 éves korában jön világra, és a születések közel 70%-a az anyák 25 és 35 éves kora között fordul elő. Amennyiben az anya nem él házasságban, de az apa ismert, nagyobb a szórás az anya életkora szerint, és a szülések mintegy fele 20 és 30 éves kor között fordul elő, míg 45%-uk esetében az anya 30 évnél idősebb (7. ábra). Valószínűsíthető, hogy a különböző „típusú” gyermekvállalási mintázatok mögött igen eltérő élethelyzetek állnak.

Érdeemes megvizsgálni behatóbban, milyen jellemzőkkel rendelkeznek azok az anyák, akik gyermekük születésekor nem nyilatkoznak az apáról. Ha összehasonlítjuk őket azokkal az anyákkal, akiknek van partnerük, megállapíthatjuk, hogy nagyon eltérő csoportról van szó (1. táblázat). Amennyiben az apa ismeretlen, az anyák az esetek 95%-ában hajadon családi állapotúak, ami nem meglepő, hiszen házastársak esetén automatikusan a férjet tekintik a gyermek apjának. Emellett az „ismeretlen apák” csoportban az anyák jellemzően fiatalabbak: több mint negyedük 20 év alatti, amikor gyermeke megszületik, 76%-uk pedig még nem töltötte be a 30. életévét. Ezzel szemben, amennyiben az apa ismert, az anyáknak csak a 4%-a 20 év alatti, 55%-uk pedig 30 évnél idősebb. Ezek az anyák jellemzően sokkal magasabb iskolai végzettségűek: 37%-uk diplomás, míg az apa nélkül gyermeket vállaló anyáknak csak a 4%-ára igaz ez. Esetükben roppant magas, 70% a legfeljebb az általános iskola 8 osztályát elvégzettek aránya. Az anya gazdasági aktivitását tekintve is látható, hogy két nagyon eltérő csoportról van szó: amennyiben az apa ismert, az anyák 73%-a aktív (vagyis munkahelyétől csak átmenetileg van távol), ez azonban ismeretlen apa esetében csak az anyák kevesebb mint negyedéről mondható el. Ebben a csoportban sokkal magasabb

7. ábra. A különböző születések megoszlása az anya életkora szerint, 2016

Forrás: KSH, Népmozgalmi adatbázis; saját számítás.

1. táblázat. Az anyák jellemzőinek megoszlása azon születések esetében, ahol az apa ismert, illetve ismeretlen, 2016

	(%)	
	Apa ismert	Apa ismeretlen
Az anya családi állapota		
Hajadon	37,2	95,2
Házass	59,3	0,3
Özvegy	0,1	0,3
Elvált	3,4	4,2
Az anya életkora		
20 év alatti	4,2	26,9
20–24	12,8	30,4
25–29	26,1	19,6
30–34	31,6	12,5
35–39	20,5	7,7
40+	4,8	2,9
Az anya iskolai végzettsége		
Legfeljebb 8 általános	15,2	69,2
Szaktunskáképző/szaktiskola	12,1	11,3
Érettségi	34,7	12,9
Diploma	36,8	3,7
Ismeretlen	1,2	2,9
Az anya hányadik gyermeke?		
1. gyermek	47,5	42,2
2. gyermek	33,4	24,8
3. gyermek	13,2	14,7
4. vagy többedik gyermek	5,9	18,3
Az anya gazdasági aktivitása		
Aktív	73,0	23,9
Munkanélküli	6,1	16,4
Gyesen van	12,5	31,3
Tanuló	1,5	6,4
Egyéb inaktív	5,7	18,5
Ismeretlen	1,2	3,5
A megye ahol a gyermek született		
Budapest	30,8	15,1
Borsod-Abaúj-Zemplén	6,1	16,4
Szabolcs-Szatmár-Bereg	6,2	12,3
Többi megye ^a	56,9	56,2
<i>Születések száma</i>	<i>83 221</i>	<i>9 842</i>

Forrás: KSH, Népmozgalmi adatbázis; saját számítás.

^a Megyénként 1,0 (Vas) és 8,1 (Hajdú-Bihar) között változik ismeretlen apák, illetve 1,0 (Nógrád) és 6,4 (Hajdú-Bihar) között ismert apák esetében.

a munkanélküliek, tanulók, gyesen lévők és egyéb inaktívak aránya. Az is látható, hogy azokban az esetekben, ahol nem ismert az

apa, a gyermekek leggyakrabban (az esetek 16%-ában) Borsod-Abaúj-Zemplén megyében születnek, míg ez csak a születések 6%-ára igaz ismert apa esetében. További 12%-uk Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében jön világra; ez az ismert apákkal rendelkező gyermekek arányának a duplája. Meglepő módon az anyák gyakran a többedik gyermeküket hozzák úgy világra, hogy nem ismert az apa. Az esetek közel ötödében az anya negyedik vagy többedik gyermeke születik így, noha tény, hogy leggyakrabban az első gyermekekről van szó.

Megállapítható tehát, hogy azon esetekben, amelyekben nincs elismerő apa a gyermek születésekor, az anyák igencsak hátrányos helyzetben vannak: jellemzően fiatalok, hajadonok, alacsony iskolázottságúak, és gyakrabban élnek elmaradott régióban.

A következő részben a családon belüli apai szerepekre helyezük a hangsúlyt, és megnézzük, hogy a társadalom milyen elvárásokat támaszt a mai apák felé.

APASZEREPEK AZ ELVÁRÁSOK TÜKRÉBEN

A munkapiaci viszonyok, és mindenekelőtt a férfiak és nők egyenértékű vagy eltérő részvétele a munkapiacra, valamint az intézményrendszer sajátosságai erőteljesen befolyásolják a családon belüli nemi szerepeket. Ugyanakkor a hagyományok és a szerepelvárások befolyásoló szerepe szintén vitathatatlan. Mi mással magyarázható ugyanis, hogy a „kenyérkereső férfi” szerepmódelje olyan erőteljesen van jelen társadalmunkban még fél évszázaddal azután is, hogy a nők aktivitási aránya érdemben megközelítette a férfiakét? Azt feltételezzük, hogy a családi nemi szerepeket tartalmazó hitek és ideológiák önmagukban is komolyan befolyásolják, milyen apai és anyai szerepeket formálunk meg. Folyamatos nyomon követésük indokolt.

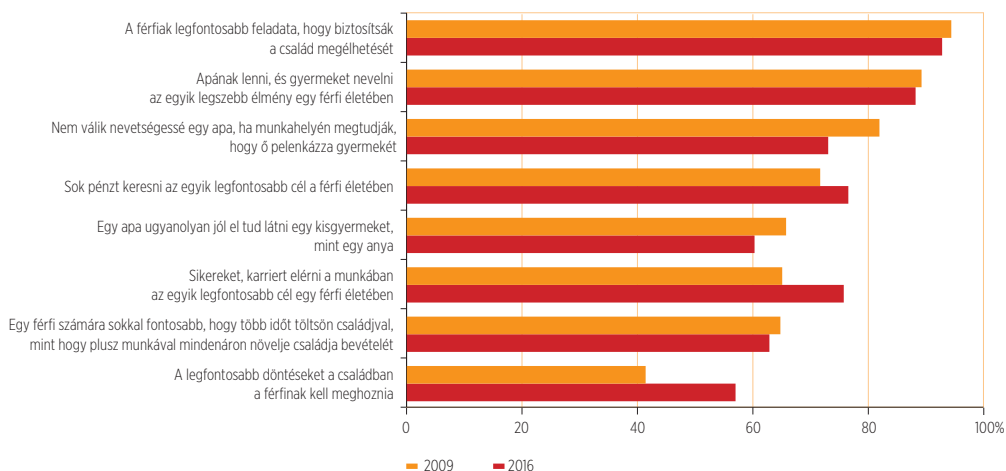
Az apai szerepelvárások jellemzésére, változásának mérésére kialakított állítássor azt hivatott felmérni, hogy a népesség mennyiben támogatja a „hagyományos” apaszerepet, illetve az „új típusú”, családcentrikus férfiszerepet. Az előbbi a *kenyérkereső apaszereppel* azonosítható. A kenyérkereső apai szerep meghatározó jellemzője, hogy a férfi legfontosabb feladata a biztonság megteremtése, az anyagi biztonság szavatolása. Ennek megvalósításában a férfi foglalkoztatotti helyzete és keresete meghatározó. Végül e szerepelvárás része, hogy a családban végső soron a férfi dönt, valamint, hogy egy partnerkapcsolatban a férfi a kezdeményező. Ezzel szemben a családcentrikus, modern apa, a „törődő apa” (Takács 2017) szerepelvárásban a nőnek és a férfinak együtt kell biztosítani a család megélhetését, és a férfinak aktívan ki kell vennie a részét a család mindennapi feladatainak elvégzéséből. Ez esetben pozitív megítélés illeti az érzelmeit kimutató apai viselkedést is.

A nyolc állításból négy a kenyérkereső apai, négy pedig a családcentrikus apai

szerepekkel való azonosulást volt hivatott megragadni. Az egyes jellemzők támogatottságának egyszerű megoszlása (8. ábra) egyértelműen utal a hagyományos, anyagi biztonságot megteremtő apai szerep általános elfogadottságára, változatlan fennmaradására. 2016-ban a 20–44 évesek több mint kilenctizede (94%) teljesen, vagy inkább egyetértett azzal, hogy „A férfiak legfontosabb feladata, hogy biztosítsák a család megélhetését”. Egyértelmű jelei vannak ugyanakkor a családcentrikus, résztvevő apai szerep támogatottságának is, hiszen a megkérdezettek közel kétharmada (65%) egyetértett azzal, hogy „Egy férfi számára sokkal fontosabb, hogy több időt töltsön családjával, mint hogy plusz munkával mindenáron növelje családja bevételét”.

A vélemények időbeli változását illetően nincs mélyreható ártrendeződség. Az arányváltozások ugyanakkor a kenyérkereső apa szerepelvárásainak a megerősödésére utalnak. Két olyan állítás támogatottsága nőtt meglepő módon („a férfi szerepe a döntésekben”, „a siker, mint a férfi legfontosabb

8. ábra. Az apák szerepére vonatkozó, adott állítással egyetértők aránya Magyarországon a 20–44 éves népesség körében, 2009, 2016

Forrás: NKI-adatgyűjtések: Családi értékek 2009, Apaság 2016; saját számítás.

életcélja”), amelyek egyértelműen a hagyományos családi férfiszerep alkotóelemének tekinthetők.

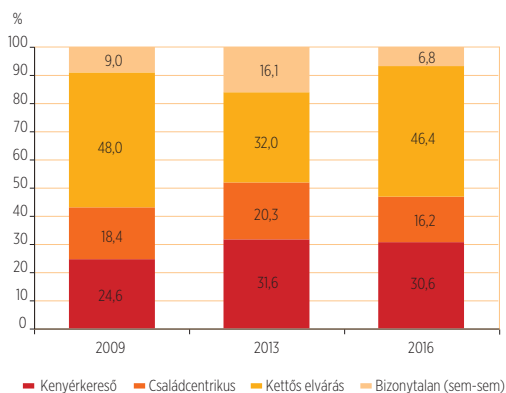
A fenti szerepjellemzők támogatottságának megoszlása egyértelműen arra utal, hogy a 20 és 44 év közöttiek egyes csoportjai a hagyományos apai szerepeket támogatják, és olyanoknak is kell lenniük, akik a férfiakkal szemben „kettős elvárással” rendelkeznek, ám a fenti ábrából még nincsen információnk arról, hogy támogatják-e, és mennyien támogatják kizárólagosan a családcentrikus apa szereptípusát. E kérdés megválaszolására, e fenti állításokat támogató vagy elvető hozzáállás alapján négy családi szerepelvárást különítettünk el. A már említett két típus („kenyérkereső apa”, „családcentrikus apa”) mellé két vegyes típust alakítottunk ki. A „kettős elvárással” rendelkezők azt várják el a férfiaktól, hogy biztosítsák a család megélhetését, és aktívan vegyenek részt a gyermek ellátásának mindennapi gondjaiban. Végül a „bizonytalan elvárással” rendelkezők a férfiakkal szemben semmilyen karakteres elvárással sem rendelkeznek.

Noha a nyers megoszlásaink a 8. ábrán arra utalnak, hogy a hagyományos apaszerep támogatottsága az általános, a kialakított tipológiánk alapján árnyaltabb a kép, ugyanis a „kettős elvárás” a legelterjedtebb a 20 és 44 év közöttiek körében. Mivel nemek szerint alig vannak különbségek, megállapíthatjuk, hogy a férfiak önmaguktól, a nők pedig partnerüktől leginkább (a kérdezettek kétötöde) azt várják el, hogy a férfiak egyszerre biztosítsák az anyagiakat, és a mindennapokban aktívan résztvevő apák legyenek. 2016-ban a vizsgált korosztály háromtizede (30,6%) a „kenyérkereső apa”, egyhatoda (16,2%) pedig a családcentrikus apa szerepkészletet támogatja leginkább. A „bizonytalan elvárással” rendelkezők alkotják a legkisebb csoportot.

Az időbeli változásokat tekintve az állapítható meg, hogy a három leginkább tá-

mogatott szerepelvárás-opció egymáshoz viszonyított arányai változnak, de a vizsgált hét évben egyértelmű átalakulás nem látszik. Ami egyértelmű, hogy a férfiakkal szembeni hagyományos elvárások nem-hogy nem múltak el, de népszerűtlenebbé sem váltak.

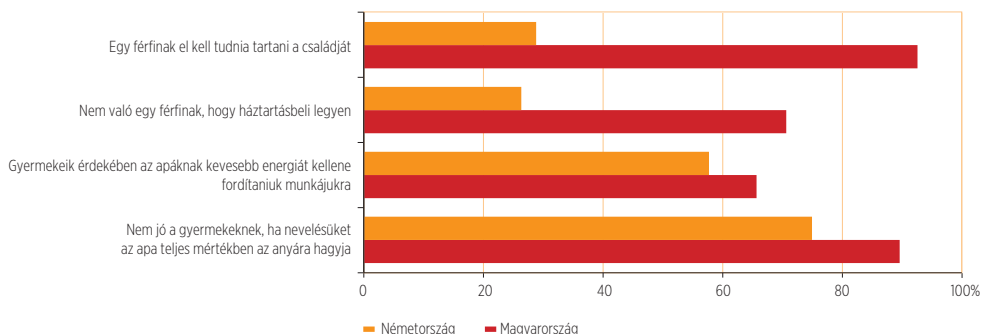
9. ábra. A férfiakkal szemben támasztott szerepelvárások támogatottsága a 20–44 éves népesség körében, 2009, 2013, 2016

Forrás: NKI-adatgyűjtések: Családi értékek 2009, Apaság 2016; ISSP2013 plusz; saját számítás.

Egyes attitűdöket német adatokkal is össze tudunk hasonlítani, és lényeges eltéréseket figyelhetünk meg a két ország között. Magyarországon is és Németországban is él és támogatott az apákkal szembeni családcentrikusság-elvárás („az apa gyermekei miatt fordítson kevesebb időt a keresőtevékenységre”, illetve „az apa is vegyen részt a gyermeknevelésben”), és e tekintetben nincsen lényeges különbség a német és a magyar vélemények között. A családcentrikusság ugyanakkor Magyarországon, szemben Németországgal, nem jár(hat) azzal, hogy az apa otthon marad „háztartásbeliként” (10. ábra). A magyarok több mint kétharmada (71%), a németeknek pedig csak alig több mint negyede (26,4%) gondolja így. Jelentős a különbség abban is, hogy a férfinak ké-

10. ábra. Az adott állítással egyetértő 20–44 évesek aránya Németországban (2012) és Magyarországon (2016)

Forrás: Németország: Lück 2015; Magyarország: NKI-adatgyűjtések: Apaság 2016, saját számítás.

pesnek kell-e lennie arra, hogy családját el tartsa: a magyarok 93%-a így vélekedik, míg a németeknek csak alig több mint negyede. A magyarok e tekintetben tehát sokkal egyértelműbb elvárást fogalmaznak meg a férfiak irányába. Mindezek alapján feltételezhetjük, hogy a kettős elvárás Magyarországon elterjedtebb. Németországban a gyermekcentrikus apai elvárás egyben a klasszikus, anyagi biztonságot biztosító elvárások enyhülésével jár együtt.

PÁRKAPCSOLATBAN ÉLŐ APÁK: HÁZTARTÁSI MUNKAMEGOSZTÁS GYERMEKTELEN ÉS GYERMEKES CSALÁDOKBAN

Noha az elvárásokat illetően fontos új jelenség, hogy a népesség jelentős része támogatja az új, résztvevő és törődő apai szerepeket, ahogy láttuk, a magyar családokban mégis jellemzőbb lehet, hogy hagyományosan oszlanak meg a szerepek, és a férfiak elsődleges feladata az anyagiak biztosítása. Így a háztartás vezetése terén a nők tehervállalása magasabb, hiszen a férfiak elsősorban munkahelyi teendőikre koncentrálnak, és a jövedelemszerzést helyezik előtérbe.

A következőkben két jól körülhatárolt családi élethelyzet összehasonlításával szemléltetjük, hogy a gyermeket nem nevelő, illetve a gyermeket nevelő párok esetében hogyan alakul a háztartáson belüli munkamegosztás.

A gondolat kísérletet két „családi profil” munkamegosztási jellemzőinek összevetésével végezzük. Az első munkamegosztási mintát egy gyermektelen, kétszemélyes háztartásban élő (házaspár) esetében mutatjuk be, ahol a felek⁴ 20 és 35 év közöttiek. A második esetben egy olyan családi munkamegosztási mintázatot mutatunk be, ahol a szülők két 10 és 18 év közötti gyermekükkel élnek együtt egy négyszemélyes háztartásban (a szülők életkora ez esetben nem számít). Mindkét esetben mind a nők, mind a férfiak döntő hányada dolgozik: az ún. fiatal, gyermektelen pár esetében mind a nők, mind a férfiak 89%-a dolgozik; a gyermekes párok esetében pedig a nők 80%-a és a férfiak 81%-a dolgozik teljes állásban.

Gondolat kísérletünk kiindulópontja az a tény, hogy a magyar anyák a gyermekeik születése után jellemzően néhány évig otthon gondozzák és nevelik a gyermekeket. Azt feltételezzük, hogy míg a gyermekvállalást megelőzően egyenlőbben oszlik meg a

⁴ A válaszadó nő vagy férfi kora a mérvadó, a partner korát nem vettük figyelembe.

házimunka egy pár két tagja között, addig ezen időszak alatt alakul át és válik hagyományossá (vagy még hagyományosabbá) a családi munkamegosztás, és ez akkor sem változik, amikor a gyermekek nagyobbak lesznek, és az anya visszatér a munkapiacra. A kétkeresős foglalkoztatás azt kíváná meg, hogy az otthoni fizetetlen munka megosztása (újra) egyenlőbb legyen, vagy legalábbis emlékeztessen a gyermekvállalás előtti időszakra. Ezzel ellentétben, illeszkedve a közgazdasági szemlélethez, feltételezhető, hogy a nők otthoni feladatokban való részvállalása nagyobb lesz, hiszen ők gyakorlottak, és nagyobb hatékonysággal tudják elvégezni azokat. Más logika alapján: a gyermekgondozás idején a háztartási munkamegosztás rögzül, és a nő munkapiacra való visszatérését követően sem válik arányosabbá a felek között. Az anyák számára marad a Hochschild által átfogóan leírt „második műszak”: a formális munkapiacra elvégzett feladatok után az otthoni munkák elvégzése is nagyrészt rájuk hárul (Hochschild 1989).

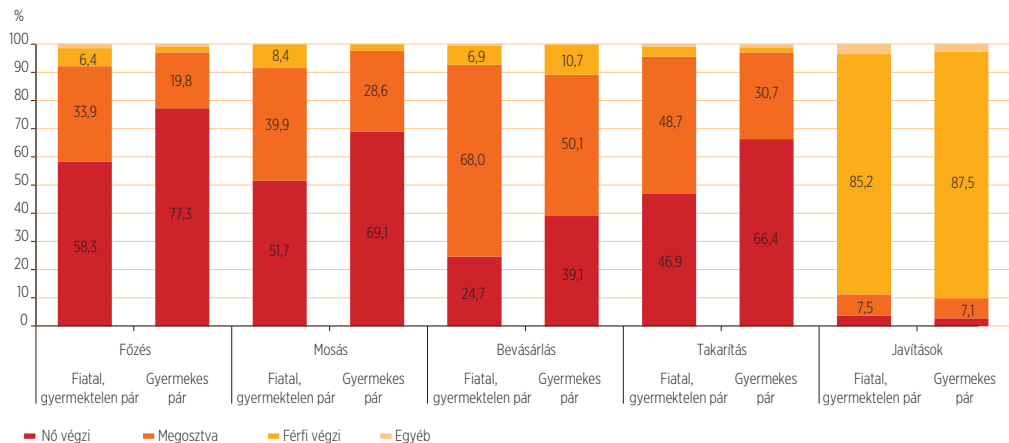
A nemzetközi tapasztalatok alapján nem reális elvárni, hogy a magyar nők és férfiak ugyanannyi részt vállaljanak a fizetetlen munkából. Annak ellenére ugyanis, hogy számos országban egyenlőbb a megosztás, mint az 1980-as évek előtt, a nők lényegében mindenhol több háztartásbeli munkát végeznek a férfiaknál (Altintas – Sullivan 2016, Bianchi et al. 2000, Bianchi et al. 2012). Még a nemek egyenlőségére roppant nagy hangsúlyt fektető Svédországban is ez a helyzet: a 2011-es időmérleg-felmérés adatai szerint a nők napi 45 perccel több időt töltenek házimunkával, mint a férfiak – annak ellenére, hogy 2000 óta a nők részvállalása csökkent, a férfiaké pedig nőtt (SCB 2011). Nagy-Britanniában a nők átlagosan több mint kétszer annyi időt töltenek főzéssel, a gyermekekkel kapcsolatos teendőkkel és a házimunkával, mint a férfiak, derül ki a 2015-ös időmérleg adatokból (Office for National Statistics 2016). Magyar-

országon 2009–2010-ben a nők naponta 160 percet, míg a férfiak 32 percet töltöttek főzéssel, mosogatással és takarítással (KSH 2012).

A gondolat kísérletünk mentén kialakított két családtípus összehasonlítása alapján is az rajzolódik ki, hogy egy gyermektelen, kétszemélyes háztartásban élő pár esetén sem oszlanak meg egyenlően a háztartási munkák Magyarországon. A főzés, a mosás és a takarítás elsősorban a nők feladata, ők végzik ezeket a munkákat az esetek több mint felében. A férfiak önálló feladatvállalása (vagyis amit csak ők végeznek) egyik tevékenység esetében sem éri el a 10%-ot. Ugyanakkor elmondható, hogy – tevékenységtől függően – az esetek 40–50%-ában a feladatokat a párok közösen végzik. A főzést az esetek harmadában, a takarítást közel 50%-ában, a bevásárlást pedig kétharmadában megosztva végzik. Tehát tény, hogy a nők feladatvállalása erőteljesen meghaladja a férfiakét, de az is megállapítható, hogy a férfiak is kiveszik a részüket a házimunkából, noha kevés feladatot végeznek önállóan (11. ábra).

Hogyan alakul a munkamegosztás azon párok esetében, akik már gyermekvállalás után vannak, és gyermekeik már nagyobbak? Az ebben a családi szerkezetben élő és két 10 év feletti gyermeket nevelő (házas) párok esetében a nők otthoni munkája még számottevőbb, minden egyes munkavégzést tekintve. Az esetek 77%-ában ők végzik a főzést, 70%-ában a mosást és 66%-ában a takarítást. A bevásárlást is ők végzik az esetek 40%-ában, de itt a férfiak önálló részvállalása megközelíti a 11%-ot. Az otthoni munkavégzés egyenlőtlensége megnövekedett, annak ellenére, hogy ezen nők döntő hányada ugyanúgy dolgozik, mint a (házas)társa. A közösen végzett tevékenységek aránya csökkent, és ennek kárára emelkedett a nők részvállalása. A takarítás például a gyermektelen párok esetében az esetek 47%-ában a nő

11. ábra. A háztartási munkák megosztásának aránya a gyermektelen és a gyermeket nevelő párok esetében, 2012

Forrás: KSH NKI Életünk fordulópontjai adatfelvétel, 2012; saját számítás.

feladata, míg a nagyobb gyermeket nevelő családok esetében ez kétharmad, és minden munka esetén megfigyelhető ez a tendencia.

Tehát a gyermekvállalás és a gyermekek felcseperedése, a nők ismételt munkába állása után a férfiak részvétele a korábbiakhoz képest minden jel szerint csökken, és a nőkre több feladat hárul, mint a gyermekek születése előtt. Kivételt képez ezen megállapítások köre alól a ház körüli szerelések, javítások elvégzése, mely az esetek mintegy 85%-ában kizárólagosan a férfiak feladata.

Részletesebb vizsgálatra, a munkaerőpiaci, kereseti és egyéb tényezők figyelembevételére van szükség ahhoz, hogy a családi felelősség- és feladatmegosztást és annak dinamikáját értelmezzük.

KÜLÖNÉLŐ APÁK: KAPCSOLATTARTÁS A GYERMEKEKKEL

Azoknak a háztartásoknak a körében, ahol legalább egy 24 éves vagy fiatalabb gyermek él, az egyszülős háztartások aránya

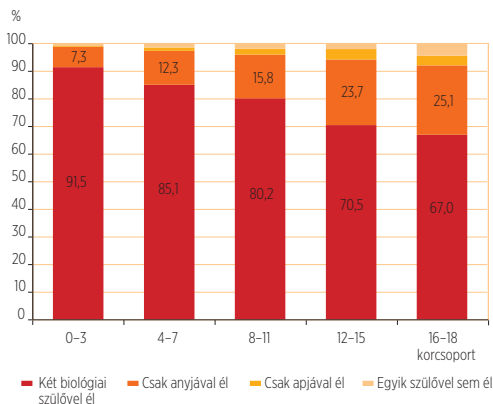
22%-ot tett ki 2016-ban (lásd részletesen a Család- és háztartásszerkezet c. fejezetben). A gyermeküket együttélő partner nélkül nevelők döntő többsége nő (2016-ban 86% volt a nők és 14% a férfiak aránya), és összességében csak a családok 2,6%-ában él az apa a gyermekével vagy gyermekeivel, ez összesen mintegy 72 000 egyszülős apát jelentett 2016-ban (a Család és háztartásszerkezet c. fejezet 2. ábrájának adatai).

Az Életünk fordulópontjai adatfelvétel alapján korcsoportos bontásban is meg tudjuk nézni, hogy a különböző korú gyermekek milyen családszerkezetben élnek. A közel 7 ezer 19 év alatti gyermeket vizsgálva az látszik, hogy az életkor előrehaladtával erőteljesen nő annak az esélye, hogy a gyermekek nem klasszikus családban nevelkednek. Míg a 4 év alattiak több mint 90%-a együtt él mindkét biológiai szülőjével, addig a 8–11 év közöttiek körében ez az arány 10 százalékponttal csökken, és a 16–18 éves gyermekeknek csak a kétharmada nevelkedik mindkét szülőjével. A csak egyik szülőjükkal élő gyermekek döntő többsége az anyával él: 4 éves kor alatt a 7%-uk, a gyermekek végén pedig a negye-

dük, miközben az apával élők aránya egyik korcsoportban sem haladja meg a 4%-ot.⁵

Számos kutatás kimutatta, hogy az apák szerepe a gyermek fejlődése szempontjából a párkapcsolat felbomlása után is jelentős, még akkor is, ha nem élnek vele egy háztartásban. Azok a gyermekek, akik gyakrabban találkoznak az apjukkal, kimutathatóan jobb eredményeket érnek el az iskolában, magasabb szociális készségekkel rendelkeznek, valamint kevésbé sínylik meg a kapcsolat felbomlását és a szülők külön költözését (Radl et al. 2017).

12. ábra. A 19 év alatti gyermekek megoszlása életkor és a biológiai szüleikkel való együttélés szerint, 2012

Forrás: KSH NKI Életünk fordulópontjai adatfelvétel, 2012; saját számítás.

Vajon a gyermekek Magyarországon milyen gyakran találkoznak különélő apjukkal, és ez hogyan változik a gyermekek életkora és egyéb tényezők függvényében?

A 19 év alatti, apjuk nélkül élő gyermekek több mint kétharmada legalább hetente vagy kéthetente találkozik az apjával.⁶ Ugyanakkor közel negyedük legfeljebb havonta egyszer, 9%-uk pedig sosem találkozik vele (2. táblázat).

2. táblázat. A 19 év alatti, apjukkal nem egy háztartásban élő gyermekek megoszlása az apával való találkozás gyakorisága szerint, 2012

A találkozás	
gyakorisága	megoszlása, %
Hetente	53,9
Kéthetente	14,4
Havonta egyszer	12,3
Ritkábban	10,8
Soha	8,8
Összesen	100,0

Forrás: KSH NKI Életünk fordulópontjai adatfelvétel, 2012; saját számítás.

Megjegyzés: Esetszám: 348; súlyozott adatok.

Emellett a gyermekek fele (52%) rendszeresen ott alszik az apjánál. Nem meglepő módon ez azok körében a leggyakoribb, akik gyakrabban találkoznak vele: azon gyermekeknek, akik hetente találkoznak apjukkal, közel harmaduk rendszeresen ott is alszik nála, míg azok esetében, akik havonta egyszer sem látják őt, csak a 29%-uk (itt be nem mutatott eredmények).

Mely tényezőktől függ, hogy a gyermekek milyen gyakran találkoznak az apjukkal (3. táblázat)? A leíró eredmények szerint elsősorban attól, hogy mióta élnek külön: minél régebb óta, annál ritkábbak a találkozások. Azok körében, akik legfeljebb 4 éve élnek külön, a gyermekek közel kétharmada hetente találkozik apjával; a 10 vagy több éve külön élők esetében ez csak 30%-ukra igaz, és közülük közel minden ötödik sosem találkozik vele.

A gyermek életkorának nincs ilyen egyértelmű hatása, hiszen a gyermekek valamivel több mint fele hetente találkozik az apjával, életkoruktól függetlenül. Az is megfigyelhető ugyanakkor, hogy a 14 éven felüliek esetében számottevően gyakoribb,

⁵ Csak a biológiai szülővel való együttélést néztük meg. Ez jelentheti, hogy a gyermek egyszülős családban él, és azt is, hogy mozaikcsaládban nevelkedik.

⁶ Az elemszámunk nem túl magas, összesen 367 gyermek található az adatbázisunkban, ók 276 válaszadó apához tartoznak.

3. táblázat. A 19 év alatti gyermekek találkozásának gyakorisága különféle apjukkal különböző tényezők függvényében, 2012

	Hetente	Kéthetente	Havonta egyszer	Ritkábban	Soha	Összesen	Esetszám
(%)							
Mióta élnek külön?							
0–4 éve	63,5	12,4	14,5	7,9	1,7	100	165
5–9 éve	54,6	18,4	9,2	7,1	10,7	100	111
10 vagy több éve	29,9	12,0	11,9	24,0	22,2	100	72
A gyermek életkora							
5 évnél fiatalabb	51,5	12,4	17,9	15,2	2,9	100	37
5–9 éves	49,5	23,4	12,6	8,2	6,3	100	78
10–14 éves	53,5	17,1	12,1	6,6	10,7	100	107
15–18 éves	57,2	7,8	10,4	14,4	10,2	100	126
Hol él az apa?							
Ugyanazon a településen	78,8	5,7	6,0	5,1	4,4	100	184
Másutt az országban	24,4	25,6	20,2	15,9	13,9	100	158
Külföldön	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	6

Forrás: KSH NKI Életünk fordulópontjai adatfelvétel, 2012; saját számítás.

hogy havi gyakorisággal sem látják apjukat, vagy akár sosem találkoznak vele.

Egy másik tényező, mely erőteljesen befolyásolja a kapcsolattartást, a fizikai közelség. Amennyiben az apa ugyanazon a településen él, mint a gyermek, az esetek 80%-ában hetente találkoznak. Ellenben, ha az apa más településen él, ez csak a gyermekek negyedére jellemző.⁷

Arra is keressük a választ, hogy az apák mennyire elégedettek a különélő gyermekükkel való kapcsolatukkal. Összességében azt látjuk, hogy az apák 58%-a nagyon elégedett a gyermekével való kapcsolatával, ám minden ötödik (21%) nincs megelégedve (a többiek közepesen elégedettek). Anél-

kül, hogy ok-okozati összefüggést tudnánk felállítani, annyit elmondhatunk, hogy az elégedettség és a találkozás gyakorisága nem egymástól független tényezők. Az elégedett apák mintegy 90%-a hetente vagy kéthetente találkozik gyermekével; ez a nem elégedetteknek csak a 17%-áról mondható el. Megfordítva: aki hetente találkozik gyermekével, az az esetek 80%-ában elégedett a vele való kapcsolattal; míg aki még havonta egyszer sem, az csak az esetek 17%-ában.

Bizonyosan állítható, hogy az apa-gyermek kapcsolat nemcsak a gyermek fejlődése szempontjából, hanem az apa élettel való elégedettsége szempontjából is kiemelt jelentőséggel bír.

⁷ A többváltozós elemzés eredményei szerint a fizikai közelség (gyakoribb a találkozás, amennyiben egy településen élnek, mintha egymástól távolabb élnének) és a különélés óta eltelt idő (amennyiben rövid, gyakoribb a találkozás) hat az apa-gyermek kapcsolatra, míg a gyermek életkorának nincsen hatása.

FOGALMAK

Ismeretlen apa: Az az apa, akire vonatkozóan nem rendelkezünk adatokkal a gyermek születésekor, mert nem él házasságban a gyermek anyjával, és személye a gyermek anyakönyvezésekor nem állapítható meg hivatalosan. A KSH 2017-es *Népmozgalmi kézikönyve* az alábbi utasítást adja az anyakönyv-vezetőknek a születések anyakönyvezésével kapcsolatban: „Az »apa ismeretlen« választ csak abban az esetben jegyezzék be, ha az apa személye ténylegesen ismeretlen, azt nem lehet megállapítani. Ilyenkor az apa születési időpontja rovatba »az apa ismeretlen« választ kell bejegyezni, és az apára vonatkozó többi rovatot üresen kell hagyni.” (KSH 2017: 56.)

Korspecifikus termékenységi arányszám: A termékenység bizonyos korú férfiakra is kiszámítható annak érdekében, hogy a

gyermekvállalási magatartás életkor szerinti változását leírjuk vagy időben összehasonlítsuk. A fogalmat ezrelékben (‰) szokás megadni. A viszonyítási alap az apa életkorával azonos korú vagy korcsoportú népesség évközepi száma.

Teljes termékenységi arányszám (TTA): A teljes termékenységi arányszám az egyik leggyakrabban használt termékenységi mutató. Azt mutatja meg, hogy ha az adott évet jellemző korspecifikus termékenységi magatartások állandósulnának, akkor egy férfinak élete folyamán átlagosan hány gyermeke születne. A keresztmetszeti adatokat kivetítve megnézzük, hogy amennyiben egy férfi életútja során olyan eséllyel vállalna gyermeket, mint ami az adott időszakban termékeny életkorban lévő férfiak gyermekvállalási hajlandóságát jellemzi, akkor összesen hány gyermeke születne.

HIVATKOZOTT IRODALOM

Altintas, E. – Sullivan, O. (2016): Fifty years of change updated: Cross-national gender convergence in housework. *Demographic Research*, 35(16): 455–470.

Bianchi, S. M. – Milkie, M. A. – Sayer, L. C. – Robinson, J. P. (2000): Is Anyone Doing the Housework? Trends in the Gender Division of Household Labor. *Social Forces*, 79(1): 191–228.

Bianchi, S. M. – Sayer, L. C. – Milkie, M. A. – Robinson, J. P. (2012): Housework: Who Did, Does or Will Do It, and How Much Does It Matter? *Social Forces*, 91(1): 55–63.

Hochschild, A. R. (1989): *The Second Shift*. Avon Books, New York.

KSH (2012): *Időmérleg 2009/2010. Összefoglaló adattár*. KSH, Budapest.

KSH (2017): *Népmozgalmi kézikönyv*. KSH, Budapest. [Kézirat].

Lück, D. (2015): Vaterbilder: Ernährer und Erzieher? In Schneider, N. F. – Diabaté, S. – Ruckdeschel, K. (eds.): *Familienleitbilder in Deutschland. Kulturelle Vorstellungen zu Partnerschaft, Elternschaft und Familienleben*. Verlag Barbara Budrich, Opladen: 227–246.

Office for National Statistics (2016): *Women shoulder the responsibility of ‚unpaid work‘*. <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/earningsandworkinghours/articles/womenshoulderthe responsibilityofunpaidwork/2016-11-10>

Radl, J. – Salazar, L. – Cebolla-Boado, H. (2017): Does Living in a Fatherless Household Compromise Educational Success? A Comparative Study of Cognitive and Non-cognitive Skills. *European Journal of Population*, 33(2): 217–242.

SCB (2011): *The Swedish time survey 2010: Men increase their share of unpaid housework.*
<http://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/living-conditions/living-conditions/the-swedish-time-use-survey/pong/statistical-news/the-swedish-time-use-survey-2010/>

Takács J. (2017): Aktívan törődő apák Magyarországon. *Szociológiai Szemle*, 27(3): 104-126.